В. В. Вербець

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У науковій статті аналізуються проблеми формування соціально активного потенціалу студентської молоді, репрезентуються результати моніторингового вивчення ідентифікаційних моделей у молодіжному середовищі та пропонується "еволюційний" та "конфлікний" підхід в діагностиці соціально-психологічного напруження у суспільстві.

In the article it is being analyzed the formation of the social active potential of students, represented the results of monitoring of the identification models studies among the youth, proposed "evolution" and "conflict" approaches in the diagnostics of the social-psychological discomfort in a society.

Становлення національної ідентичності та утвердження власної державності українського народу триває впродовж багатьох століть. Такий процес має не тільки еволюційний та неоднозначний характер, але й надто суперечливий та наповнений соціальними конфліктами потенціал. Цей процес продовжується багато років, наповнюючись новим змістом, супроводжуючись боротьбою багатьох поколінь за національні цінності та їх упровадження в соціальну практику.

Тим часом подальший соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток країни стримується чинниками, які мають прояв не лише за відсутності сформованої й ефективно діючої демократичної політичної системи, її адекватності вимогам сьогодення, але й суперечливості суспільного перебігу процесів, кризових явищ системи освіти і науки, що призводить до зниження культурного рівня населення, втрати духовних цінностей та морально-етичних орієнтирів. На жаль, усе це супроводжується неспроможністю й неадекватністю суспільства відповідати на більшість викликів сьогодення, що є надзвичайно актуальною проблемою сьогодення.

© *В. В. Вербець, 2007*

Так, феномен "помаранчевої революції" спричинив значні суспільно-політичні трансформації, що репрезентувалися творчими, життєстверджуючими та прогресивними тенденціями. З іншого боку, "помаранчева революція", безперечно, була оточена віртуальним ореолом надій та сподівань у невідворотність змін у царині політики, економіки, освіти, науки тощо.

Існуючі складнощі та суперечності революційних подій в Україні спробував інтерпретувати З. Бжезінський, який передбачав розпад "імперії зла" і ствердження незалежності України. Він засвідчив про те, що "...тут спостерігаємо своєрідний драматичний шлюб між українським націоналізмом та українською демократією, драматичне поєднання українського патріотизму, української тотожності та української демократії, свободи, лібералізму" [1].

Учені Ф. Медвідь та М. Гордієнко називають таку соціально-політичну подію "революцією Українського Духу" [2]. Адже окрім традиційної боротьби за владу, новітня українська революція актуалізувала питання екзистенційного характеру, а саме: вибір політичної перспективи, пошук нової національної ідеї, формування модерної конкурентоспроможної української ідентичності та пошуки досконалішого формату державного розвитку. Водночас, унікальність української революції зумовлюється безпрецедентною миролюбністю, романтизмом та патріотизмом у перебігу подій. Цей феномен потребує особливої уваги, бо український етнос, завдяки своєму унікальному архетипу шляхетності, продемонстрував новий формат соціальних трансформацій – гуманістичної "елегантної революції" [3].

Зазначимо про те, що протест соціальної спільноти супроти насилля не означає покірність, скоріше репрезентує активну соціальну позицію в боротьбі за справедливість. Тому нагромадження критичної маси соціальної енергії і спричинили її вибух у конструктивному сенсі. Адже учасники "помаранчевої революції" апелювали не так до програмно-ідеологічних засад, як намагалися не дати збитуватися колишній владі над своєю гідністю і честю та зберегти морально-етичні позиції, реалізувати свої конституційні права і свободи. У цих умовах розпочала формуватися радикально нова, національно-свідома ментальна парадигма, на якій ґрунтуються засади громадянського суспільства.

З іншого боку, маючи таку багату історичну та духовну спадщину (праці М. Грушевського, М. Драгоманова, Г. Сковороди, В. Липинського, Н. Юркевича, М. Поповича та ін.), нинішньому

поколінню українців не варто плекати ілюзій стосовно єдності своєї нації [4]. Для консолідованого розвитку української державності відчутно бракує ментальної ідентичності та її потужного й цілеспрямованого формування соціальними інститутами виховання.

Мета наукової статті – проаналізувати особливості розвитку національної та соціальної ідентичності й зміни стратегії її трансформації. Необхідно перейти від особистої та суспільної стратегії очікувань-перечікувань до стратегії активного й динамічного розширення загального простору свободи, починаючи від простору власної думки окремого громадянина та його сім'ї – до простору загальнодержавного та загальносуспільного. Варто зазначити, що за своїм змістом новітня українська революція була революцією морально-світоглядною. Тобто це була не стільки політична, скільки громадянська революція.

Сучасна Україна потребує еліти з якісно новою системою цінностей, а також з новим політичним світоглядом, креативним потенціалом з більш агресивними та максималістськими амбіціями, якому притаманні пасіонарність і динамізм, що забезпечують можливість швидко адаптуватись до нових політичних реалій і проводити адекватну державну молодіжну політику. Адже чим ефективніше українська нація зможе забезпечити сприятливі умови для самореалізації особистості, у тому числі й етнокультурного розвитку, тим інтенсивніше відбуватиметься процес національної ідентифікації і консолідації. Тому пріоритетними завданнями соціальних інститутів суспільства є конвергенція позитивного громадянського імпульсу в структурну модернізацію українського суспільства і держави.

Найголовніша вимога сьогодення – залучити конструктивний потенціал українців до активного громадянського, державотворчого процесу, зокрема активізувати студентський соціально-творчий потенціал.

Здійснюючи аналіз проблем молоді, як динамічної соціально-демографічної спільноти та потужного соціального феномену державотворення і розвитку демократії, необхідно окреслити коло питань, які розкривають її ресурсний потенціал, що має сукупність психо-фізіологічних, соціокультурних, морально-етичних та духовно-творчих детермінант. У цьому контексті виникає запитання щодо необхідності глибокого розуміння молоддю природи демократії, усвідомлення нею особистих прав, можливостей та обов'язків, наявності певних демаркаційних меж між такими різноаспектними, багаторівневими та полі-

функціональними детермінантами суспільного розвитку. Тим часом потенціал демократії в молодіжному середовищі потрібно розглядати в системі, елементи якої перебувають у складній ієрархії і повною мірою залежать від соціально-економічних, морально-етичних та соціокультурних умов сьогодення. З іншого боку, елементи системи ознак та характеристик студентської молоді у своїй природі самодостатні і мають варіативний характер залежно від особистісних рис, які були сформовані в реальному соціумі з надзвичайно амбівалентними характеристиками.

З метою визначення функціонуючих та імовірних ідентифікаційних груп студентської молоді у вищих навчальних закладах західних областей України (Львів, Луцьк, Рівне, Острог) проводився моніторинг соціально-психологічного самопочуття молоді [5]. У дослідженні були визначені дванадцять ідентифікаційних груп молоді, а саме: "надій" – 30,2%, "агресивних" – 24,5%, "прогресивних" – 21,7%, "скептичних" – 15,1%, "розчарованих" – 13,2%, "прагматичних" – 13,1%, "ошуканих" – 11,3%, "цинічних" – 11,2%, а також груп покоління "телевізійного" – 9,4%, "втраченого" – 5,6%, "примирення" – 3,7% тощо. Як свідчить аналіз результатів соціального моніторингу, у молодіжному середовищі нагромаджується значний соціально-психологічний потенціал, який має не тільки продуктивне та життєтворче спрямування, але й наповнюється суттєвою деструктивною енергією та ескалацією соціально-психологічної напруженості. Звичайно, надмірне накопичення соціально-психологічного напруження вимагає його ефективного зняття та спрямування у конструктивне русло.

Аналіз результатів моніторингового дослідження уможливлює визначення наявних потужних та амбівалентних тенденцій, які можна назвати "еволюційними" та "конфліктними". Такі суперечливі тенденції свідчать про те, що в молодіжному середовищі, з одного боку, проявляється не лише байдужість, інертність та невпевненість, як складові соціальної аномії [6], але й збільшується агресивність, продукується максималізм та здійснюється немотивована поведінка. Відповідно такі суперечності мають прояв у двох протилежних напрямах.

Одна суперечність проявляється у надмірному мотивованому сподіванні й очікуванні молоді у виповненні їхніх бажань та сподівань, витоки яких грунтуються на відомих засадах "патерналізму", коли студентська молодь перекладає свої надії і сподівання та їх вирішення не на себе, а на різні соціальні інститути виховання – сім'ю, молодіжні референтні групи, школу, ВНЗ та ін. Інша –

має характер амбітності та "самодостатності" молоді, коли проявляється максималізм та нагромаджується нетерпимість до "еволюційного" вирішення власних проблем. Відтак відбувається ескалація розчарувань і перебігу процесів переорієнтації соціального потенціалу молоді з "позитиву" на "негатив", з відповідним супроводженням вербальних і невербальних елементів асоціальної поведінки й прояву агресії, конфліктності та продукування настроїв невпевненості у майбутньому [7].

Подібна переорієнтація соціального потенціалу студентської молоді з "еволюційного" на "конфліктний" також набуває характеру певної маргінальності, іншими словами, нестійкості й нестабільності, а в певних випадках – розгубленості й нагромадження надмірного соціально-психологічного напруження. Тому сьогодні особливої актуальності набувають питання поглибленого аналізу процесів демократизації навчання, спілкування та дозвілля студентської молоді, що уможливлює внесення коректних методик і технологій виховання в діяльність освітніх закладів. На нашу думку, утворення і впровадження системи соціально-педагогічного моніторингу в діяльність навчальних закладів та установ, державних інституцій молодіжного спрямування, здійснення діагностики екологічних, економічних, соціальних і психологічних проблем зумовлюють можливість вносити корективи у виховний процес, підвищувати активність молоді у процесах спілкування, пізнання, естетично та інформаційно насиченого дозвілля.

Отже, у суспільстві актуалізується потреба у потужній роботі щодо зняття надмірного соціально-психологічного напруження і переведення потенціалу соціальної енергії студентської молоді у конструктивне русло. Це, у свою чергу, дозволяє вирішувати молодіжні проблеми оперативно, ефективно та кваліфіковано. Відповідно ця справа потребує високопрофесійного аналізу й оперативного вирішення складних проблем сьогодення.

Література

1. Слабошицький М. Пейзаж для помаранчевої революції. Хроніка-колаж. – К., 2005. – С. 13-14.

2. Медвідь А., Гордієнко М. Феномен "помаранчевої революції" в контексті розбудови громадянського суспільства // Політичний менеджмент, 2006. – № 1(16). – С. 44-55.

3. Там само. – С. 46.

4. Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і орга-

нізацію українського монархізму. -- Київ-Філадельфія: Східноєвропейський дослідний інститут ім. В. К. Липинського, 1995. – 470 с.; Попович М. Перед вічним Майданом // Критика. – 2005. – №3. – С. 2-4.

5. Вербець В. В. Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді: Монографія. – Рівне: РДГУ, 2005.–383 с.

6. Дюркгейм Е. Социология. Ее предмет, метод, предназначение. – М.: Канон, 1995. – 352 с.

7. Донченко О. Психосоціальний невроз „нуер стернус" // Соціальна психологія. – 2006. – № 5 (19). – С. 22.